

Wanneer is er vrije ruimte nodig?

Corrie Nagtegaal

Vooraf

Het creëren van vrije ruimte en eigenzinnigheid zijn begrippen die in het lectoraat Kunst en Professionalisering centraal staan. Mijn onderzoek gaat hierover. Ik beschrijf hoe die twee begrippen afgelopen jaar centraal stonden in mijn eigen 'muzisch' handelen en onderzoek. Bij de School of Theatre voor kwaliteitszorg en onderwijs, en bij het Expertisecentrum Educatie voor taal.

Mijn onderzoeksvraag was: hoe voorkom ik vanuit mijn rol in de organisatie dat structuur en cultuur te los van elkaar raken, doorschieten, verstarren, wederzijds weerstand oproepen en het muzische vermogen verliezen? Of anders gezegd: wanneer merk je dat er vrije ruimte nodig is?

Moduleformats en docenten creëren elkaars tegenkracht

Door te werken met 'wat is' en 'hoe het is', en door goed te luisteren naar de verschillende spelers/makers in het spel dient de roep om vrije ruimte zich – bijna als vanzelf – aan.

Neem bijvoorbeeld de structuurmaatregelen rondom Onderwijs- en examen reglement (OER) en module-formats in Osiris. In eerste instantie lijken deze formats voor docenten en studieleiders erg prescriptief te zijn, en lijken zij weinig plaats te bieden voor eigenzinnigheid van een docent. Toch merk je dat als je dan zo'n format samen met een docent of met een studieleider bekijkt en verheldert waar het voor dient, en welke spelers er allemaal mee uit de voeten moeten kunnen, dat er ook voldoende ruimte te creëren valt voor de eigenzinnigheid van de docent. Die ruimte kan pas ontstaan wanneer de weerstand tegen het structuurding is losgelaten, en vrije ruimte bewust kan worden opgezocht. In dit geval zit deze vaak in de manier waarop een docent de module beschrijft. Dat gaat meer over hoe je het onderwijs organiseert, begeleidt en beoordeelt, dan wat je in de les per minuut

precies doet. Mijn taak zit dan in het ‘waarnemen van de weerstand’ en de tegenkracht durven geven, de opening bieden. Omgekeerd moet die opening ook naar medewerkers gegeven worden over OER en moduleformats in Osiris. En ook dan is er niet altijd een volledig beeld van ‘het waarom’ van de praktijk, en de weerstand bij docenten en studieleiders tegen het zich aan bepaalde formatregels te moeten houden is ook niet zo vreemd: “in de praktijk werkt het anders” is vaak gewoon het geval!

Er ontstaat eveneens pas ruimte voor samenwerking, voor het goed op elkaar afstemmen, als er ‘achter de woorden’ wordt geluisterd: weerstand is vaak een manier om zorgen over onderwijskwaliteit (de letterlijke kwaliteitszorg) te verwoorden. Vanuit de weerstand kan samen worden gezocht naar een ‘gepaste structuur’, een structuur waar iedereen mee uit de voeten kan. Mijn rol zit hier wederom in ruimte creëren door de weerstand bespreekbaar te maken.

Aandacht of structuur als vormen van vrije ruimte

Uitnodigende vragen stellen aan studenten die vast zitten door schrijfangst, omdat ze te vaak te horen kregen dat ze niet kunnen schrijven, het systeem van de d’s en t’s niet onder de knie kregen. Dat is wat ik vanuit het Expertisecentrum Educatie deed. Deze studenten gaan vrije ruimte ervaren door echte aandacht te krijgen. Een student van de opleiding Docent Beeldende Kunst en Vormgeving verwoordt het zo: “het isolement waar ik qua schrijven in zat is doorbroken. Ik heb plezier in mijn schrijven gekregen en nog maar een enkele keer iemand nodig die mijn schrijven leesbaar moet maken.”

Soms ook zit de tegenkracht in het aanbieden van structuur.

Schrijven in een heldere (logische) volgorde, een opbouw die de lezer snapt, helpt, is de ervaring van een alumnus van de opleiding Beeldende kunst en vormgeving: “losse zinnen kon ik al schrijven, maar geen vloeiend of duidelijk verhaal. Door de tips wist ik mijn onderzoeksrapportage in logische volgorde op papier te zetten. Dit heeft mij geholpen om mijn onderzoek succesvol af te ronden. Ik vind taal belangrijk: een goed geschreven en doordacht concept kan mijn ontwerp namelijk versterken.”

Muzische groothoeklens in de arena

Een stapje vooruit, achteruit, samen, alleen of opzij is wat ik doe. Door die stapjes ga je anders kijken. Bij het stapje opzij bijvoorbeeld kijk je vanuit een muzische groothoeklens en vallen andere dingen op dan midden in de arena. Je kunt dan bijvoorbeeld beter zien hoe de verhouding tussen structuur en cultuur is en dan kun je daarop anticiperen.

Meestal weten we zelf precies waar we heen moeten bewegen en is ieders denken en doen creatief en effectief. Op zulke momenten vallen voor mij ‘muzisch gluren’ en pedagogisch-didactisch handelen samen. Doordat je met elkaar toevoegt wat ontbreekt creëer je samen een leerrijke omgeving, waarin je meer kunt. Je bent dan open en onbevangen en dat betekent dat op zulke momenten eigen blokkades bij iedereen (even) opgeheven zijn en alle aanwezige en mogelijke kwaliteiten volledig inzetbaar zijn. Dan kun je dansen, zingen en wordt leren spelen. Je zintuigen staan dan verder open. Je ervaart dit vaak als klik of Eureka-moment. Als je dat met een student of docent bereikt gaat leren daarna bijna vanzelf. Je maakt je technieken gemakkelijker eigen en je blijkt al veel meer in huis te hebben dan je dacht. Dat zie ik ook gebeuren met studenten die dachten dat ze niet konden schrijven. Echte aandacht, het voor elkaar open durven staan, en soms wat kaderende hulpmiddelen, doen dan wonderen.

Reflectie op het proces

Het was een zoekend jaar voor mijn handelen op HKU. Het verbonden zijn met de muzen hielp mij om te blijven focussen. De bijeenkomsten van de muzische leergang gaven mijn eigen handelen meer bedding en voeding, en dat heeft me dichterbij mijn eigen kwaliteiten teruggebracht: het samen vorm blijven geven aan vrije ruimte, vanuit goed luisteren en kijken.

